

LundaKem

Kemikalieplan för Lunds kommun

Beslutsinstans	Beslutsdatum	Giltighetstid	Diarienummer
Kommunfullmäktige	2023-12-12	Till och med 2030-12-31	KS 2021/0558

Innehållsförteckning

Ordlista.....	4
Kemikalieplanen i korthet	1
1 Därför behövs kemikalieplaner.....	2
2 Kemikalier i samhället.....	3
3 En kemikalieplan för Lunds kommun.....	4
4 Åtgärder och ansvar.....	4
5 Område 1: Byggnader och anläggningar.....	5
5.1 Prioriteringar:	5
5.2 Åtgärder inom bygg och anläggning	6
Åtgärd 1.1 Kontroll över kemikalieanvändning.....	6
Åtgärd 1.2 Kemikalier i byggmaterial	6
Åtgärd 1.3 Utemiljö	7
Åtgärd 1.4 Minimera spridning av plastpartiklar* och miljö- och hälsofarliga ämnen.....	8
Åtgärd 1.5 Rutiner och samverkan.....	8
6 Område 2: Verksamheter	9
6.1 Prioriteringar	10
6.2 Åtgärder inom verksamheter	10
Åtgärd 2.1 Rutiner.....	10
Åtgärd 2.2 Engångsmaterial	11
Åtgärd 2.3 LundaKem i verksamheten	11
7 Område 3: Upphandling	12
7.1 Prioriteringar	12
7.2 Åtgärder inom Upphandling	12
Åtgärd 3.1 Kemikaliekrav	13
Åtgärd 3.2 Cirkulär konsumtion	14
Åtgärd 3.3 Öka kommunikation och kunskap	15
8 Område 4: Kommunikation och information.....	15

8.1	Prioriteringar	16
8.2	Åtgärder inom kommunikation och information.....	16
Åtgärd 4.1	Beakta kemikalieplanen i tillsynsplan.....	16
Åtgärd 4.2	Sprida information	17
Åtgärd 4.3	Samverka	17
9	Ämnen och områden av intresse	18
9.1	Miljö- och hälsofarliga kemikalier.....	18
9.2	Hormonstörande ämnen	18
9.3	Högfluorerade ämnen eller PFAS.....	19
9.4	Hållbar plastanvändning	20
9.5	Mikroplaster	20
9.6	Nanomaterial.....	21
9.7	Hållbar utveckling/giftfria kretslopp.....	22
10	Mål och uppföljning.....	22
10.1	LundaEko och program för social hållbarhet.....	23
10.2	Nationella mål.....	23
10.3	Internationella mål	23
10.4	Aktiviteter och uppföljning.....	24
11	Revision och framtid.....	24
12	Avgränsningar och kopplingar till andra dokument och planer.....	24
13	Lagstiftning	25
13.1	EU-lagstiftning	25
13.2	Svensk lagstiftning	26

Ordlista

BASTA – BASTA är ett egendeklarationssystem där leverantörer och tillverkare av bygg- och anläggningsprodukter registrerar de produkter som klarar kraven gällande innehåll av ämnen med farliga egenskaper i BASTA-alternativt BETA-kriterierna. Informationen i systemet kvalitetssäkras genom regelbundna revisioner av leverantörerna.

BASTA-systemet bidrar till att uppnå Sveriges nationella miljö kvalitetsmål "Giftfri miljö" genom att fasa ut ämnen med farliga egenskaper från bygg- och anläggningsprodukter.

CMR – Cancerframkallande, **mutagena** (genotoxiska) och reproduktionstoxiska ämnen har så allvarliga egenskaper att människor inte bör exponeras för dem. Teoretiskt kan i många fall en enda exponering för en mycket låg dos (mängd) orsaka irreversibla (bestående) skador.

DDT – Diklordifenyltriklormetylmethan är ett klorerat kolväte med två bensenringar. Under 1940-talet började DDT användas i stor omfattning för att utrota insekter som spred sjukdomar och för att bekämpa skadedjur inom jord- och skogsbruk. DDT bryts ner långsamt i naturen, lagras i fettvävnaden hos djur och människor och ackumuleras i näringskedjan från bytes- till rovdjur. DDT är klassificerat som miljöfarligt, giftigt vid förtäring och cancerframkallande. Det är också mycket giftigt för vattenlevande organismer och kan orsaka skadliga långtidseffekter i miljön.

ECHA – (European Chemicals Agency) Europeiska kemikaliemyndigheten är drivkraften bland tillsynsmyndigheterna som genomför EU:s kemikalielagstiftning till att främja människors hälsa och miljön samt att stärka innovationerna och konkurrenskraften.

Försiktighetsprincipen – Princip som nämns i flera internationella miljökonventioner, i miljöbalken och andra regelverk. Det finns ingen exakt definition, utan principen är mer ett förhållningssätt att i vissa lägen av försiktighetsskäl kunna agera utan exakta vetenskapliga bevis för att förhindra eventuella skador på människors hälsa och miljö. I miljöbalken är försiktighetsprincipen en av hänsynsreglerna.

Kemikalieinspektionen – Kemikalieinspektionen (KEMI) skriver på sin hemsida att de är en myndighet under regeringen och är tillsynsmyndigheten som ska bevaka att företagens och samhällets kemikaliekontroll sköts på ett bra sätt. Kemikalieinspektionen utvecklar lagstiftning och andra styrmedel i Sverige, inom EU och genom internationella samarbeten. Kemikalieinspektionen hanterar reglerna för kemiska

produkter, kemiska bekämpningsmedel och ämnen i varor.
Kemikalieinspektionen miljö kvalitetsmål är Giftfri miljö.

PBT/vPvB-ämnen – (persistent bioaccumulative toxic/very persistent very bioaccumulative) PBT/vPvB-ämnen är persistenta (långlivade), bioackumulerande och toxiska (giftiga) alternativt mycket persistenta och mycket bioackumulerande. Ett ämne är långlivat om det är stabilt i miljön i betydelsen att det i hög grad motstår nedbrytning.

PCB – Polyklorerade bifenyler är en grupp miljögifter som ansamlas i fett hos människor och djur. De är reproduktionsstörande, cancerogena och påverkar immunförsvaret. PCB är industrikemikalier som har använts i stor utsträckning i till exempel fogmassor vid byggnation. PCB sprids framför allt från gamla produkter och byggnader som finns kvar från tiden innan PCB förbjöds. PCB sprids också från gamla markföroreningar.

SVHC – (Substance of Very High Concern) är särskilt farliga ämnen som är upptagna på kandidatförteckningen och som kan bli föremål för tillståndsprovning genom EU:s gemensamma kemikalielagstiftning Reach (Registration, Authorisation and Restriction of Chemicals).

TCO – är en förkortning för tjänstemännens centralorganisation. TCO äger TCO Development som i sin tur driver TCO Certified, den internationella hållbarhetscertifieringen för IT-produkter. TCO Certified är en tredjeparts hållbarhetscertifiering för IT-produkter, som ställer krav för produktens hela livscykel.

Verksamhetsutövare – Den som bedriver eller ansvarar för en verksamhet, eller vidtar en åtgärd.

Ämne – Kemiska grundämnen och föreningar av grundämnen i naturlig eller tillverkad form.

FÖRKORTNINGAR

- Alla – alla nämnder och styrelser
- ASN – Arbetsmarknads- och socialnämnden
- BSN – Barn- och skolenämnden
- BN – Byggnadsnämnden
- KS – Kommunstyrelsen
- KU – Kultur- och fritidsnämnden
- MN – Miljönämnden
- RH – Renhållningsstyrelsen
- SN – Servicenämnden
- TN – Tekniska nämnden
- UN – Utbildningsnämnden
- VoO – Vård- och omsorgsnämnden

Kemikalieplanen i korthet

Kemikalieplanen ska strukturera arbetet som pågår med att minska miljö- och hälsofarliga ämnen och spridningen av plastpartiklar inom Lunds kommun. Kemikalieplanen är ett verktyg för att nå miljömålen i kommunens ekologiska hållbarhetsprogram LundaEko¹ – Lunds kommuns program för ekologisk hållbar utveckling 2021–2030, Lunds kommuns program för social hållbarhet² och minska Lundabornas exponering för kemikalier. Det prioriterade området i LundaEko med direkt koppling till kemikalieplanen är: 2. Miljö och hälsofarliga ämnen. Arbeta med åtgärderna i kemikalieplanen kan även bidra till måluppfyllelse inom de andra prioriterade områdena i LundaEko. I Lunds kommuns program för social hållbarhet är delmål 5.6 inom prioriterat område 5. Boende och närmiljö relevant för LundaKem. Den nya kemikalieplanen har ett speciellt fokus på barn, unga och andra känsliga grupper samtidigt som den omfattar alla medborgare i Lunds kommun. Åtgärder som är identifierade finns inom följande områden:

- Byggnader och anläggningar
- Verksamheter
- Upphandling
- Kommunikation och information

Resultatet följs upp inom ordinarie uppföljningsprocess. I samband med LundaEkos aktualisering 2027 kommer behovet av aktualisering av kemikalieplanen att ses över. För att Lunds Kemikalieplan ska kunna vara ett levande dokument, så att kommunen systematiskt och långsiktigt kan arbeta för en giftfri miljö, kommer miljöförvaltningen att säkerställa att förslag på aktiviteter kopplade till åtgärderna kommer att uppdateras löpande under giltighetstiden. Detta för att stödja övriga förvaltningar och nämnder och underlätta nämndernas verksamhetsplanering.

Uttrycket "giftfri miljö" kommer av det nationella miljö kvalitetsmålet "Giftfri miljö". Både "Giftfri miljö" och "minskad kemikaliebelastning" används i kemikalieplanen som begrepp för "minskad mängd miljö- och hälsofarliga kemiska ämnen i vardagen". Nationella miljö kvalitetsmålet "Giftfri miljö" kan knytas till ett flertal av Agenda 2030-målen. I LundaEko kopplas det prioriterade området 2. Miljö- och hälsofarliga ämnen till de globala målen: 3. God hälsa och välbefinnande, 6. Rent vatten och sanitet för alla, 8. Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt och 14. Hav och marina resurser. Kemikalieinspektionen, som är ansvarig myndighet för "Giftfri miljö"-målet, har kopplat det nationella miljö kvalitetsmålet till flera av Agenda 2030-målen. Framför allt till mål 3. God hälsa och välbefinnande, mål 6. Rent vatten och sanitet för alla och mål 12. Hållbar konsumtion och produktion, men det finns också kopplingar till andra.

---

¹ Lunds kommun. (2021). *LundaEko – Lunds kommuns program för ekologisk hållbar utveckling 2021–2030*. Lund: Lunds kommun.

² Lunds kommun. (2020). *Program för social hållbarhet 2020–2030 i Lunds kommun – Ett Lund för alla*. Lund: Lunds kommun.

1 Därför behövs kemikalieplaner

Lunds policy för hållbar utveckling tydliggör Lunds kommuns förhållningssätt och principer för arbetet med Agenda 2030 samt förenar LundaEko 2021–2030 med Lunds program för social hållbarhet 2020–2030 och Lunds kommuns näringslivsprogram 2022–2030. En hållbar utveckling inom kommunkoncernen omfattar tre dimensioner: ekologisk, social och ekonomisk, vilka utgör varandras förutsättningar. Lunds program för ekologisk hållbar utveckling 2021–2030, LundaEko, bygger på Agenda 2030 och de nationella miljö kvalitetsmålen. Ett prioriterat område i LundaEko hanterar miljö- och hälsofarliga ämnen, där framgår det att Lunds kommun ska jobba aktivt med att minimera exponeringen för miljö- och hälsofarliga ämnen och spridning av plastpartiklar från byggnader och anläggningar. I Lunds kommuns program för social hållbarhet finns också ett delmål, 5.6 inom prioriterat område 5. Boende och närmiljö, som är knutet till åtgärder i LundaKem.

Kemikalieplanens syfte är att minimera exponering av kemikalier för dem som bor och verkar i Lunds kommun. Åtgärderna i kemikalieplanen ska strukturera arbetet för att nå och underlätta uppföljningen av målen i LundaEko samt bidra till måluppfyllelse i program för social hållbarhet och en giftfri miljö.

Figur 1: Illustration av koppling mellan kemikalieplanens åtgärder med målen i LundaEko.

Kemikalieplanens syfte är också att skapa gemensamma prioriteringar inom kommunen, fungera som planeringsunderlag och driva utvecklingen av arbetet mot en giftfri vardag, som beskrivs i det nationella miljö kvalitetsmålet "Giftfri miljö". Den ska även verka förebyggande för att minska risker och framtida kostnader orsakade av kemikalier. Det är av stor vikt att kemikalieplanen kompletterar kommunens befintliga handlingsplaner inom miljöområdet. Exempelvis kan avfallsplanen nämnas, där delområdet nedskräpning går hand i hand med kemikalieplanens åtgärder om att minska spridning av plastpartiklar.

Andra organisationer och bolag inom kommunen kan i förlängningen använda kemikalieplanen för att stödja det egna arbetet med att minimera användningen av miljö- och hälsofarliga ämnen. Planen kan i ett större perspektiv fungera som en katalysator för att öka kunskapen om kemikalier hos alla som bor och verkar i Lunds kommun.

På Sveriges miljömåls hemsida³ kan man utläsa vad en kommun kan göra för att bidra till måluppfyllelsen av giftfri miljö.

- Ta fram och genomför handlingsplan (kemikalieplan). Hjälper med prioritering.
- Arbeta med inköp och upphandling. Ta hjälp av Upphandlingsmyndigheten.
- Undvik att bygga in farliga kemikalier i byggnader och anläggningar. Använd gärna verktyg såsom Sunda Hus, BASTA eller Byggvarubedömningen.
- Inventera kommunens kemikalieanvändning och arbeta med substitution.
- Genomför tillsynsprojekt om kemikalier.
- Kommunicera inom och utanför organisationen om hur farliga kemikalier kan undvikas genom säker hantering och kloka val.
- Ta hjälp av andra och lär av deras exempel. Delta i nätverk.

Arbete för att minska kemikalier i vårt samhälle pågår på olika nivåer. Nationellt fastslog regeringen år 1999 ett antal nationella miljö kvalitetsmål baserat på FN:s globala mål för hållbar utveckling. Det nationella miljö kvalitetsmålet som huvudsakligen fokuserar på kemikalier är "Giftfri miljö". Vid Kemikalieinspektionens fördjupade utvärdering⁴ av Giftfri miljö 2019 gjordes bedömningen att det inte går att göra någon entydig bedömning av utvecklingen för miljön och att de sex preciseringarna till Giftfri miljö inte kan nås till 2020. Bedömning av målet som helhet säger att miljö kvalitetsmålet inte är uppnått och kommer inte att kunna nås med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder. Kemikalieinspektionen identifierar tre strategiska utvecklingsområden:

- Bättre kunskap och information för att förebygga skador.
- Giftfritt från början och i kretsloppen
- Effektiv lagstiftning och tillsyn som säkerställer en hög skyddsnivå

Det finns lagstiftning inom området, men för att uppfylla miljö kvalitetsmålet giftfri miljö behöver fler insatser göras. Det är viktigt att kommunerna intar en aktiv roll för att minska användningen av kemiska ämnen med särskilt farliga egenskaper. I de fall där man inte kan byta ut det kemiska ämnet mot ett bättre alternativ, måste hanteringen ske på ett säkert sätt. Detta gäller även kemiska ämnena som finns i produkter och varor.

2 Kemikalier i samhället

Kemikalier används inom många områden i dagens samhälle och spelar därför en stor roll i människors vardag. Det finns mängder av kemiska ämnen i miljontals olika varor och produkter. I enlighet med Europas kemikalielagstiftning Reach-förordningen ska alla kemikalier registreras om de produceras eller importeras till EU i mängder om 1 ton eller mer per år. Kemikalieindustrin och samhällets användning av kemikalier har

³ Sveriges miljömål. (2022) Giftfri miljö – saker kommuner kan göra. Hämtad 2022-10-28 från <https://sverigesmiljomal.se/stod-och-rad-i-miljoarbetet/7-saker-kommuner-kan-gora---giftfri-miljo/>

⁴ Kemikalieinspektionen (2019). Rapport 2/19 – Fördjupad utvärdering av Giftfri miljö 2019 – Analys och bedömning av miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö. Sundbyberg: Kemikalieinspektionen.

utvecklats och vuxit i snabb takt genom de senaste 50 åren. Enligt Eurostat⁵ används idag mer än 200 miljoner ton farliga kemikalier i Europa årligen. Många kemikalier har bidragit till samhällets utveckling och alla kemikalier är inte miljö- och hälsofarliga. Dock saknas information om många kemikalier och en del har visat sig leda till miljö- och hälsomässiga problem. Det finns stor osäkerhet kring effekterna av dessa kemikalier när de tas upp och blandas i människors kroppar och vilken påverkan det kan ha längre fram i livet eller för kommande generationer. Det är därför av stor vikt att begränsa, vara kritisk och tillämpa försiktighetsprincipen vid användning av kemikalier med miljö- och hälsofarliga egenskaper.

År 2018 tillsatte regeringen en forskargrupp att göra en utredning om kombinationseffekter och gruppvis bedömning av ämnen. Detta resulterade i en omfattande rapport⁶, där det framfördes 11 rekommendationer. I rapporten kan man utläsa vikten av att arbeta med substitution på ett effektivt sätt och då tänka på ämnens likheter strukturellt och egenskaper när man väljer ämne att ersätta med. Substitution innebär att man byter ut kemikalier eller produkter mot ett bättre alternativ ur miljö- och hälsoperspektiv.

3 En kemikalieplan för Lunds kommun

Kemikalieplanen har tidigare haft fokus på barn och ungas hälsa och miljö och detta är fortfarande en viktig aspekt. I den andra version av LundaKem är hela Lunds kommun en målgrupp även om barn och unga samt andra känsliga grupper får extra fokus. Områdena som identifieras för uppdelning av åtgärder är utvalda då kommunen har rådighet över dessa, de bedöms ha stor inverkan på barn, unga och andra känsliga gruppers miljö och hälsa samt är i enlighet med Sveriges miljömåls lista över vad en kommun kan göra.

Den allra första åtgärden, placerad under området "Bygg och anläggning" handlar om att Lunds kommun ska arbeta med substitution och kommunens kemikalieanvändning i stort. Detta är en övergripande och viktig åtgärd som bas för att ha kontroll över kommunens användning av kemikalier.

4 Åtgärder och ansvar

Varje åtgärd har ansvariga nämnder och/eller styrelser, vilket innebär att de ska planera och utföra aktiviteter inom åtgärden. Någon åtgärd har en övergripande ansvarig som ansvarar för samarbetet och för att säkerställa en samlad återrapportering. I det senare fallet behöver samverkande nämnd eller styrelse bidra med kompetens och arbetsinsats för lyckat resultat. Samarbeten mellan nämnder och med aktuella styrelser är en förutsättning för ett framgångsrikt arbete med LundaKem.

---

⁵ Eurostat. (2022). Europeisk statistik. Hämtad 2022-08-19 från https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=env_chmhaz&lang=en

⁶ Statens offentliga utredningar. (2019): *SOU 2019:45 – Framtidens kemikaliekontroll – Hantering av kombinationseffekter och gruppvis bedömning av ämnen*. Stockholm. Statens offentliga utredningar.

Åtgärderna finns samlade i **bilaga 1** tillsammans med förslag på aktiviteter, som varje nämnd eller styrelse kan använda i sin verksamhetsplanering. Det är möjligt att formulera egna aktiviteter inom en övergripande åtgärd. Denna möjlighet ger varje nämnd och styrelse frihet att utföra aktiviteter som känns relevanta inom dess verksamhet. Aktiviteterna ska sedan beskrivas i så väl verksamhetsplaneringen som i uppföljningen. Om aktiviteter som planerats ej genomförts i enlighet med planering är det viktigt att detta redovisas. Samlat arbete rapporteras inom ramen för ordinarie uppföljningsprocess.

5 Område 1: Byggnader och anläggningar

Det är viktigt att undvika miljö- och hälsoskadliga ämnen i allmänhet och också i byggmaterial både utomhus och speciellt i inomhusmiljön. Byggprodukter inomhus ger upphov till luftutsläpp av miljö- och hälsofarliga ämnen⁷. Det kan röra sig om byggprodukter som lim och fogmassa, puts och murbruk, isoleringsmaterial, golv, byggskivor, färg samt rör och slangar. Det är relevant med materialval inte enbart vid nybyggnation utan även vid renovering och tillbyggnad. Vid skötsel av utomhusmiljöer bör material och medel som används inte innehålla miljö- och hälsofarliga ämnen.

Vid byggarbetsplatser är det även viktigt att rutiner finns för bland annat hantering av avfall så att det tas om hand på rätt sätt. Kringdrivande plast, som emballage och frigolit, från bygganläggningar är ett problem som bidrar till sekundära plastpartiklar i naturen. Även andra anläggningar, som konstgräsplaner, gummiunderlag och andra syntetiska ytor bidrar till spridning av plastpartiklar.

Produkter innehållande nanopartiklar bör hanteras med försiktighetsprincipen i åtanke. Anläggningar som konstgräsplaner med gummigranulat⁸ och lekplatser med syntetiskt underlag bör också beaktas med försiktighetsprincipen ur ett hälsoperspektiv. Detta på grund av att det finns otillräcklig information om dess hälsofarlighet i dagsläget.

5.1 Prioriteringar:

- Förskolor.
- Skolor.
- Fritidsverksamheter.
- Inomhusanläggningar för barn, exempelvis gymnastiksalar.
- Utomhusanläggningar ämnade för barn. Exempelvis: skolgårdar, utegårdar till förskolor, lekparker, fotbollsplaner etcetera.
- Boende i kommunens regi för äldre och andra grupper.
- Kommunens lokaler där medborgare vistas för olika aktiviteter.

---

⁷ Kemikalieinspektionen. (2022). Byggprodukter. Hämtad 2022-10-28 från <https://www.kemi.se/kemikalier-i-vardagen/kemikalier-i-hemmet-och-pa-fritiden/byggprodukter>

⁸ Kemikalieinspektionen (2022) Kemiska ämnen och material, om nanomaterial och konstgräsplaner och fallskydd. Hämtad 2022-10-28 från <https://www.kemi.se/kemiska-amnen-och-material>

5.2 Åtgärder inom bygg och anläggning

Den första åtgärden inom området handlar om att Lunds kommun ska arbeta med substitution. Detta är en övergripande och viktig åtgärd som bas för att ha kontroll över kommunens användning av kemikalier.

Försiktighetsprincipen skall tillämpas vid nybyggnation, renovering, markanvisningar och skötsel samt anläggning av utemiljöer. Material som handlas in bör krav-ställas gällande innehåll av miljö- och hälsofarliga kemikalier. Det är även relevant att registrera en byggnads eller anläggnings material, dess placering och kemiska innehåll. Att föra loggbok vid byggen, renoveringar och anläggningar är därmed ett bra verktyg. Att bygga relationer och föra dialog med entreprenörer och leverantörer, där man tydliggör Lunds kommuns inställning till kemikaliefrågan, är viktigt.

Åtgärd 1.1 Kontroll över kemikalieanvändning

– Arbeta med substitution inom alla verksamheter.

Ansvarig: Alla nämnder och styrelser

Mål i LundaEko: Prioriterat område 2. Miljö och hälsofarliga ämnen.

Varför då då? Kemikalielistor och samarbete över förvaltningsgränserna är en förutsättning, för att få ett fungerande substitutionsarbete med kemiska produkter och material. Substitution innebär att man byter ut kemikalier eller produkter mot ett bättre alternativ ur miljö- och hälsoperspektiv. Det kan också innebära att man byter till en annan teknik. På detta sätt kan användningen av miljö- och hälsofarliga ämnen minimeras i kommunen.

Åtgärd	Titel	Utförare och ansvar	Viktigt att uppnå
1.1	Kontroll över kemikalieanvändning – Arbete med substitution inom alla kommunens verksamheter.	Alla nämnder och styrelser MN (sammankallande)	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Substitution ✓ Samarbete ✓ Medvetenhet ✓ Inkludera material

Åtgärd 1.2 Kemikalier i byggmaterial

– Arbeta med kemikalieinnehåll i produkter vid byggnationer inklusive renoveringar.

Ansvarig: TN, SN och KU

Mål i LundaEko: Prioriterat område 2. Miljö och hälsofarliga ämnen och 4. Boende och närmiljö.

Varför då då? Byggmaterial kan innehålla miljö-och hälsofarliga ämnen. (Se även område 3 Upphandling.) Ha koll på vad som används för att underlätta återbruk och återvinning – giftfria kretslopp. Viktigt att ha kontroll över materialen även vid renoveringar. Detta ger kemikaliesmarta byggnader och minimerar emissioner. Arbeta även med entreprenörer.

Åtgärd	Titel	Utförare och ansvar	Viktigt att uppnå
1.2	Kemikalier i byggmaterial – Arbete med att minimera farligt kemikalieinnehåll i produkter vid byggnationer inklusive renoveringar.	TN, SN och KU	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Kontroll på använda byggmaterial. ✓ Giftfria kretslopp. ✓ Inkludera material använda av entreprenörer.

Åtgärd 1.3 Utemiljö

– Arbeta med att minimera kemikalieanvändning utomhus både i material och i kemiska produkter.

Ansvarig: RH, TN, KU, BSN, UN och SN

Mål i LundaEko: Prioriterat område 2. Miljö- och hälsofarliga ämnen, 4. Boende och närmiljö och 5. Biologisk mångfald och ekosystemtjänster.

Varför då då? Material, som används utomhus, kan avge miljö- och hälsofarliga ämnen och bidra till diffus spridning av ämnen i naturen. Kemisk bekämpning behöver minimeras och i första hand bör andra tekniker användas. Behov av kemiska bekämpningsmedel kan förebyggas redan vid anläggning av planteringar.

Åtgärd	Titel	Utförare och ansvar	Viktigt att uppnå
1.3	Utemiljö – Arbeta med att minimera kemikalieanvändning utomhus både i material och i kemiska produkter.	RH, TN, KU, BSN, UN och SN	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Kontroll på materialval utomhus. ✓ Alternativa metoder till ogräs- och skadedjursbekämpning. ✓ Förebygg behov av kemisk bekämpning vid anläggning.

Åtgärd 1.4 Minimera spridning av plastpartiklar* och miljö- och hälsofarliga ämnen.

* Plastpartiklar innefattar alla typer av plastartiklar från nano- till makroplast.

– Arbeta med att minimera spridning av plastpartiklar och miljö- och hälsofarliga ämnen från våra anläggningar och byggnader.

Ansvarig: KU, TN, RH och SN

Mål i LundaEko: Prioriterat område 1. Konsumtion och produktion, 2. Miljö- och hälsofarliga ämnen och 5. Biologisk mångfald och ekosystemtjänster.

Varför då då? Kommunen kan välja material, produkter och tekniker som inte ger upphov till spridning av plastpartiklar och miljö- och hälsofarliga ämnen. Genom att kommunen arbetar med detta kan spridning av plastpartiklar och miljö- och hälsofarliga ämnen minimeras från transporter, byggnader, anläggningar samt inom Lunds kommuns geografiska område. Exempel på viktiga anläggningar att arbeta med är konstgräsbelagda och gummibelagda underlag. Det är viktigt att kommunen håller sig i framkant med utvecklingen för att hitta nya alternativ.

Det finns också möjlighet att arbeta med projekt för att minska nedskräpning som ger sekundära plastpartiklar.

Åtgärd	Titel	Utförare och ansvar	Viktigt att uppnå
1.4	Minimera spridning av plastpartiklar och miljö- och hälsofarliga ämnen – Arbeta med att minimera spridning av plastpartiklar och miljö- och hälsofarliga ämnen från våra transporter, anläggningar och byggnader.	KU, TN, RH och SN Alla nämnder och styrelser kan vara samverkande i aktiviteter.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Minimerad spridning av plastpartiklar och miljö- och hälsofarliga ämnen. ✓ Uppdaterade kring alternativa material som inte bidrar till spridning. ✓ Samverkan kring material, metoder och projekt.

Åtgärd 1.5 Rutiner och samverkan

– Arbeta med att få in i rutiner/planer/anvisningar både internt och till externa aktörer att Lunds kommun arbetar för ett kemikaliesmart Lund.

Ansvarig: TN, BN, SN, KU, RH och MN

Mål i LundaEko: Prioriterat område 2. Miljö- och hälsofarliga ämnen och 4. Boende och närmiljö.

Varför då då? Genom att kommunicera målen på ett tydligt sätt till kommunens samarbetspartners externt och internt kan kommunen påverka och bli en del av ett mer kemikaliesmart Lund.

Åtgärd	Titel	Utförare och ansvar	Viktigt att uppnå
1.5	Rutiner och samverkan – Arbeta med att få in i rutiner/planer/anvisningar både internt och till externa aktörer att Lunds kommun arbetar för ett kemikaliesmart Lund.	TN, BN, SN, KU, RH, KS och MN.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Uppdaterade dokument. ✓ Tydligt visa våra mål och visioner. ✓ Inkludera externa kontakter.

6 Område 2: Verksamheter

I kommunens verksamheter har kommunen möjlighet att påverka olika gruppers exponering för kemikalier i inomhusmiljön. Barn som grupp vistas stor del av sin tid inomhus i förskolan, skolan och fritidsverksamheter. Detta gäller även andra grupper såsom äldre, brukare och andra medborgare som deltar i aktiviteter där kommunen har rådighet. Miljö- och hälsoskadliga ämnen emitterar från bland annat inredning, madrasser, textilier, leksaker och andra lösa prylar såväl som från fasta inventarier som plastgolv och färg. Kemikalier sprids till luft och ansamlas i damm, därför är en fungerande ventilation och rutiner för städ och tvätt viktiga. Det är positivt att dessa grupper spenderar mer tid utomhus om möjligt, där luftvolymen innebär minskad exponering. Det finns dock material med miljö- och hälsofarliga kemikalier utomhus också, som gamla bildäck, mjuka bollar och olika träinstallationer med olämplig impregnering.

Idag finns mycket vägledning som stöd för att arbeta för en kemikaliesmart miljö inom skola och förskola. Både Naturskyddsföreningen och Håll Sverige Rent ger ut gratis information och material samt tips på kemikaliesmarta aktiviteter för förskola och skola. Det finns även kostnadsfria utbildningar för pedagoger tillgängliga på internet från Upphandlingsmyndigheten och Kemikaliecentrum i Stockholms kommun. Andra grupper i kommunen har möjlighet att få utbildning via miljöförvaltningen om LundaKem.

6.1 Prioriteringar

- Tid utomhus
- Leksaker
- Skapandematerial
- Tvål och andra kosmetiska produkter
- Handskar och produkter personal använder
- Vilostundsmaterial, till exempel madrasser och kuddar
- Material i kontakt med mat
- Rutiner för städning och innehåll i rengöringsmedel
- Rutiner för tvätt och innehåll i tvättmedel
- Inredning – dukar, soffor, gardiner och mattor
- Inomhusmiljö – fast inredning
- Ventilation
- Pedagogik som Håll Sverige Rent – kemikaliepaket

6.2 Åtgärder inom verksamheter

Många pedagoger, framför allt inom förskolan, inom Lunds kommun har fått utbildning och verktyg för att minska kemikalieexponeringen i förskola och skola. I denna version av LundaKem kommer även andra verksamheter där kommunen har rådighet över rutiner och materialval täckas in.

Verksamheter anordnade för barn och unga av kommunen, såsom förskola, skola och olika typer av fritidsverksamheter är alla relevanta att arbeta med för att minska kemikaliebelastning. Andra verksamheter som äldreboende, gruppboende och verksamheter med aktiviteter som anordnas för medborgare är också relevanta för LundaKem.

Åtgärd 2.1 Rutiner

– Arbeta med att få in LundaKem i befintliga och nya rutiner för verksamheten.

Ansvarig: ASN, UN, BSN, KU och VoO

Mål i LundaEko: Prioriterat område 2. Miljö- och hälsofarliga ämnen.

Mål i program för social hållbarhet: Prioriterat område 5. Boende och närmiljö.

Varför då då? Genom att arbeta med rutiner för olika verksamheter och inkludera vilka material och produkter som ska användas och hur produkter ska hanteras blir verksamheterna mer kemikaliesmarta.

Åtgärd	Titel	Utförare och ansvar	Viktigt att uppnå
2.1	Rutiner – Arbeta med att få in LundaKem i befintliga och nya rutiner.	ASN, UN, BSN, KU och VoO	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Uppdaterade dokument. ✓ Inkluderat miljö- och hälsofarliga ämnen för material och produkter.

Åtgärd 2.2 Engångsmaterial

– Minska användning av förbrukningsvaror och engångsprodukter

Ansvarig: ASN, UN, BSN, KU och VoO

Mål i LundaEko: Prioriterat område 1. Konsumtion och produktion och 2. Miljö och hälsofarliga ämnen.

Varför då då? Genom att kommunen arbetar med utbyte av engångsprodukter mot flergångsprodukter, väljer produkter med mindre miljöpåverkan och minimerar användningen av förbrukningsvaror minskas konsumtionen och resulterar i en mer hållbar plastanvändning. Genom att ta hänsyn till produkternas innehåll av miljö- och hälsofarliga ämnen och minska konsumtion bidras till ett mer kemikaliesmart Lund.

Åtgärd	Titel	Utförare och ansvar	Viktigt att uppnå
2.2	Engångsmaterial – Minska användningen av förbrukningsvaror och engångsprodukter.	ASN, UN, BSN, KU och VoO Alla nämnder och styrelser bör ta hänsyn.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Byte från engångs- till flergångsprodukter. ✓ Valda produkter har mindre miljöpåverkan.

Åtgärd 2.3 LundaKem i verksamheten

– Systematiskt arbete för kemikaliesmarta verksamheter.

Ansvarig: Alla nämnder och styrelser.

Mål i LundaEko: Prioriterat område 1. Konsumtion och produktion och 2. Miljö- och hälsofarliga ämnen.

Varför då då? Genom att verksamheterna beaktar LundaKem i alla processer och dagliga uppgifter, så ger det en ökad medvetenhet om planen och ett likriktat arbete. Kemikalieplanen ska beaktas vid varje verksamhets verksamhetsplanering.

Åtgärd	Titel	Utförare och ansvar	Viktigt att uppnå
2.3	LundaKem i verksamheten – Systematiskt arbete för kemikaliesmarta verksamheter.	Alla nämnder och styrelser.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Verksamhetsplan inkluderar LundaKem. ✓ Medvetenhet finns om LundaKem. ✓ Kunskap finns om LundaKem och Giftfri miljö.

7 Område 3: Upphandling

Offentlig upphandling är ett viktigt styrmedel för att minska mängden miljö- och hälsofarliga ämnen i de material och produkter kommunen använder. Att ställa kemikaliekrav vid upphandling är ett sätt att påverka företag till att utöka utbudet och produktionen av kemikaliesmarta produkter och tjänster. Det bör leda till att det blir lättare för inköpare och beställare att "välja rätt". I Sverige upphandlar den offentliga sektorn för mer än 800 miljarder kronor per år⁹, vilket gör upphandling till ett starkt styrmedel. Dagens konsumtion innebär ökad kemikalie- och varuproduktion, vilket medför en diffus spridning av kemikalier i samhället. Detta är inte förenligt med ett hållbart samhälle. Genom att begränsa våra inköp, ha tydliga kemikaliekrav vid upphandling och ökad dialog med leverantörer bidrar vi till minskad kemikaliebelastning.

7.1 Prioriteringar

- Leksaker
- Skapandematerial
- Sportprodukter
- Köksmaterial (material i kontakt med mat)
- Vilostundsmaterial till exempel madrasser, kuddar
- Skötbordsmadrasser
- Handskar
- Samtlig inredning som används i våra verksamheter
- Textilier
- Elektronik
- Städkemikalier
- Mat (till exempel bisfenolfria förpackningar)

7.2 Åtgärder inom Upphandling

Både på Upphandlingsmyndighetens och Sveriges miljömåls hemsida framgår det hur viktig kravställning i upphandling är för att nå det nationella miljömålet "Giftfri miljö". Detta belyser vikten av att stärka miljö- och hälsoaspekterna i den offentliga upphandlingen genom att kemikaliekrav införs. Miljökompetens inom upphandlingens

⁹ Upphandlingsmyndigheten. (2022). Om offentlig upphandling. Hämtad 2022-10-28 från <https://www.upphandlingsmyndigheten.se/om-offentlig-upphandling/>

organisation skulle ge stor effekt för kommunens arbete för att minska miljö- och hälsofarliga ämnen, medföra ett effektivt arbetssätt och ekonomiska besparingar.

Det är viktigt att inköpare och beställare "väljer rätt" och handlar från de avtal som kommunens anställda är anvisade till när det görs inköp till respektive verksamhet. Det avser vanligtvis upphandlade avtal där upphandlingsförfarandet innefattat tydliga kravställningar avseende bland annat just "miljö- och hälsoaspekter". Vid köp utanför upphandlade och anvisade avtal är det avsevärt mycket svårare att tillse att de av kommunen ställda kraven avseende miljö och hälsa uppfylls av den leverantör och/eller den produkt som i stället väljs av en anställd. Att handla utanför befintligt upphandlade avtal kan dessutom innebära såväl civilrättsliga som upphandlingsrättsliga problem.

Åtgärd 3.1 Kemikaliekrav

- Arbeta på olika sätt med att ställa kemikaliekrav vid upphandling.

Ansvarig: KS

Mål i LundaEko: Prioriterat område 1. Konsumtion och produktion och 2. Miljö- och hälsofarliga ämnen.

Varför då då? Avgörande för att en kommun ska kunna genomföra inköp, upphandlingar och affärer på ett professionellt, effektivt och strategiskt sätt är att genomförda inköp, upphandlingar och ingångna avtal följs upp av kommunen. Varje upphandling och inköp bör således alltid föregås av en behovsanalys. Vidare bör alltid den som genomför en upphandling, och/eller dennes referensgrupp, ha en så god kännedom som möjligt om såväl upphandlingsobjektet som den marknad som upphandlingsobjektet härrör till. Behovsanalysen och kännedomen om den relevanta marknaden ska sedan ligga till grund för de val kommunen gör avseende vilka krav som är möjliga och lämpliga att ställa i den aktuella upphandlingen. I detta avseende är det också viktigt att belysa att nya alternativa lösningar på ett behov, som under många år kanske hanterats genom en viss typ av inköp och med en viss typ av krav, ibland kan innebära tydliga ekologiska och miljömässiga fördelar jämfört med att genomföra inköpet på precis samma sätt som tidigare snarlika inköp.

Det åligger således den som upphandlar ett avtal att alltid beakta vilka kemikaliekrav som är möjliga och lämpliga att ställa i den aktuella upphandlingen. I detta avseende är det också viktigt att betänka att ställda krav i möjligaste mån alltid ska gå att följa upp.

Vid upprättande av kemikaliekrav finns det i många fall stöd att få från Upphandlingsmyndighetens framtagna kemikaliekrav. Likaså kan det ofta vara klokt att nyttja redan befintliga, framtagna och av branscher välkända, certifierade standarder – som de krav avseende byggnader som återfinns i "SundaHus", märkning som "Svanenmärkning" eller i tillämpliga fall ISO-standard och så vidare.

Åtgärd	Titel	Utförare och ansvar	Viktigt att uppnå
3.1	Kemikaliekra v – arbeta på olika sätt med att ställa kemikaliekrav vid upphandling.	Alla nämnder och styrelser KS övergripande ansvar.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Kemikaliekrav i alla relevanta upphandlingar. ✓ Kemikaliesmart sortiment internt. ✓ Påverka externa aktörer.

Åtgärd 3.2 Cirkulär konsumtion

– Upphandla för en cirkulär konsumtion och minska förbrukningsvaror och engångsprodukter i vår e-handel.

Ansvarig: KS

Mål i LundaEko: Prioriterat område 1. Konsumtion och produktion och 2. Miljö- och hälsofarliga ämnen.

Varför då då? Som nämnts under åtgärd 3.1 bör alltid alla upphandlingar och inköp föregås av en adekvat behovsanalys. Kommunens inköp ska föranledas av reella behov och vid beaktandet av om ett inköp ska göras bör den verksamhet som avser genomföra inköpet således också beakta att ett inköp i sig kan medföra en klimatpåverkan. Det planerade inköpet i sig ska således vara behovsprövat.

I enlighet med kommunens uppsatta mål bör således möjligheten till cirkulära lösningar alltid beaktas och när så är möjligt och lämpligt eftersträvas.

Lunds kommun kan vidare, när så är möjligt och lämpligt, initiera och genomföra upphandlingar som omfattar begagnade produkter utan att för den delen göra avkall på att ställa krav avseende miljö- och hälsofarliga ämnen. Detta för att bidra till giftfria kretslopp. Genom att, när så är möjligt och lämpligt, begära att upphandlade produkter ska vara möjliga att återbruka eller återvinna bidras till cirkularitet. Kommunen kan arbeta med att minska konsumtion och spridning av miljö- och hälsofarliga ämnen genom att begära alternativ till engångsprodukter. Dessa insatser leder även till minskat avfall.

Åtgärd	Titel	Utförare och ansvar	Viktigt att uppnå
3.2	Cirkulär konsumtion – upphandla för en cirkulär konsumtion och minska förbrukningsvaror och engångsprodukter i vår e-handel.	Alla nämnder och styrelser KS övergripande ansvar.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Återbruk i e-handelsportalen. ✓ Bra alternativ till engångsprodukter och förbrukningsvaror i e-handelsportalen. ✓ Möjlighet till återbruk och återvinning ska beaktas under upphandling.

Åtgärd 3.3 Öka kommunikation och kunskap

- Arbeta med att höja upphandlings- och inköpsansvarigas miljökompetens samt stärka dialog och samverkan mellan medarbetare samt förvaltningar.

Ansvarig: KS

Mål i LundaEko: Prioriterat område 1. Konsumtion och produktion och 2. Miljö- och hälsofarliga ämnen.

Varför då då? Lunds kommun kan genom att arbeta med kommunikation sprida kunskap inom upphandlingsorganisationen och till inköpare om vikten av att handla inom de avtal kommunen har. God kunskap och förståelse för LundaKem och miljöpåverkan av konsumtion bidrar till genomtänkta inköp och konsumtion.

Åtgärd	Titel	Utförare och ansvar	Viktigt att uppnå
3.3	Öka kommunikation och kunskap – Arbeta med att höja upphandlings- och inköpsansvarigas miljökompetens samt stärka dialog och samverkan mellan medarbetare samt förvaltningar.	Alla nämnder och styrelser KS övergripande ansvar.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ God kommunikation från Upphandlare till beställare. ✓ Kunskap och förståelse för konsumtion kopplat till miljöpåverkan.

8 Område 4: Kommunikation och information

En förutsättning för att minska kemikaliebelastningen i samhället är att frågan lyfts och information sprids i hela samhället. Det är viktigt att knyta kommunikatör till planen, som hjälp för effektiv kommunikation till medborgarna.

Inom miljöförvaltningen finns redan ett etablerat arbete och kontaktnät med många verksamheter som exempelvis förskolor, skolor och äldreboenden. Dessa kontaktytor bör utnyttjas för att följa upp och stödja områden inom kemikalieplanen.

Kommunkontoret har erfarenhet av och jobbar kontinuerligt med informationsinsatser för allmänheten. De är ansvariga för och jobbar aktivt med LundaEko och program för social hållbarhet.

Inom detta område kan enade insatser kring information, samverkan och utbildning utföras. Miljökompetensen bör också användas i olika stödjande funktioner för andra berörda förvaltningar och enheter. Det är också viktigt att lyfta frågan i olika sammanhang, för att öka medvetenheten kring problematiken och sprida information.

8.1 Prioriteringar

- Verksamheter som rör barn och unga
- Verksamheter som kommunen har rådighet över
- Information och utbildning
- Samverkan och nätverk

8.2 Åtgärder inom kommunikation och information

Det är viktigt att arbetet med åtgärderna i alla grupper stötts med kontaktnät och olika informations- samt utbildningsinsatser. Inom informationsområdet finns åtgärder som uppfyller detta syfte genom utbildnings- och informationsinsatser kring kemikalieproblematiken. Kommunikatörer kan bidra för att förmedla informationen på ett tydligt och effektivt sätt. Resultatet av uppföljningen av LundaEko och program för social hållbarhet används med fördel som grund för planering av inriktning av kommande års informationsinsatser.

Åtgärd 4.1 Beakta kemikalieplanen i tillsynsplan

– det ska framgå i tillsynsplanen vad som planeras kommande år med anknytning till kemikalieplanen.

Ansvarig: MN

Mål i LundaEko: Prioriterat område 2. Miljö- och hälsofarliga ämnen.

Varför då då? Denna åtgärd innebär bland annat att delta i olika projekt med tydlig koppling till syftet med kemikalieplanen. Det kan också innebära att göra egna projekt med informationsinsatser, undersökning av olika frågor och för att belysa goda exempel. Detta bidrar till att sprida information kring kemikaliefrågan, "Giftfri miljö" och LundaKem även utanför kommunorganisationen.

Åtgärd	Titel	Utförare och ansvar	Viktigt att uppnå
4.1	Beakta kemikalieplanen i tillsynsplan – det ska framgå i tillsynsplanen vad som planeras kommande år med anknytning till kemikalieplanen.	MN	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Återkommande projekt med anknytning till LundaKem. ✓ Kontinuerligt arbete med LundaKem.

Åtgärd 4.2 Sprida information

– Ordna och delta i evenemang och utbildningstillfällen samt sprida information om kemikalier internt och externt. Ta fram informationsmaterial, som används vid kommunikation.

Ansvarig: MN, KS och BN

Mål i LundaEko: Prioriterat område 1. Konsumtion och produktion och 2. Miljö- och hälsofarliga ämnen.

Varför då då? Arbetet bidrar till höjd kunskap om kemikaliefrågan både internt och externt. Informationsmaterialet kan användas i olika informationsinsatser, utbildningar, projekt och kan fungera stödjande för olika funktioner.

Åtgärd	Titel	Utförare och ansvar	Viktigt att uppnå
4.2	Sprida information – ordna och delta i evenemang och utbildningstillfällen samt sprida information om kemikalier internt och externt. Ta fram informationsmaterial, som används vid kommunikation.	MN, KS och BN	<ul style="list-style-type: none"> ✓ LundaKem finns med vid utbildningsinsatser. ✓ Informationsmaterial finns tillgängligt.

Åtgärd 4.3 Samverka

- skapa grupper och nätverk för kommunikation inom kommunen och delta i relevanta externa nätverk.

Ansvarig: MN och KS

Mål i LundaEko: Prioriterat område 2. Miljö- och hälsofarliga ämnen.

Varför då då? Genom att bidra i olika nätverk internt med anknytning till kemikalieplanen får Lunds kommun ett fungerande kemikaliearbete över förvaltningsgränserna. Att samarbeta med olika förvaltningar och aktörer för att ordna gemensamma insatser kan bidra till en gemensam förståelse för varandras arbete och kopplingar till LundaKem. När Lunds kommun deltar i relevanta externa nätverk kan vi lära oss av andra och ha en god omvärldsbevakning i frågor som rör LundaKem.

Åtgärd	Titel	Utförare och ansvar	Viktigt att uppnå
4.3	Samverka – skapa grupper och nätverk för kommunikation inom kommunen och delta i relevanta externa nätverk.	Alla nämnder och styrelser MN och KS övergripande ansvar.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Fungerande kommunikationsvägar för LundaKem. ✓ Gott samarbete kring LundaKem. ✓ God omvärldsbevakning.

9 Ämnen och områden av intresse

9.1 Miljö- och hälsofarliga kemikalier

I arbetet med att minska miljö- och hälsofarliga ämnen är det viktigt att kunna identifiera dessa. Lunds kommuns kemikalieplan utgår från ämnens egenskaper eftersom en lista över specifika kemikalier snabbt skulle bli inaktuell.

Egenskapskriterier som skall undvikas utgår ifrån Kemikalieinspektionens prioriteringsguide PRIO¹⁰ och egenskaper som krävs för att ett ämne ska hamna på kandidatförteckningen i Reach-förordningen. Detta tillsammans med Endocrine Disruptor List¹¹ (beskrivs nedan) är termer som är centrala i kemikalieplanen och ska tillämpas på varor, kemikalier och kemiska produkter.

Kemikalieinspektionens PRIO-verktyg delar in särskilt farliga kemiska ämnen i utfasningsämnen och prioriterade riskminskningsämnen utifrån kriterier i inneboende egenskaper eller faror. Utfasningsämnena har definierats av Kemikalieinspektionen utifrån särskilda kriterier och har så pass miljö- och hälsofarliga egenskaper att de ska fasas ut eller undvikas helt. Prioriterade riskminskningsämnen ska till följd av sina egenskaper ges särskild uppmärksamhet och ska riskbedömas i varje enskild hantering.

Det kan vara av stor vikt att arbeta med kemikalier i grupper, då det minskar risken för att ett oönskat ämne byts ut mot ett annat med liknande egenskaper. Strukturellt lika kemikalier kan befaras ha liknande egenskaper. Som exempel kan nämnas bisfenol A, som tillhör en stor grupp av bisfenoler med liknande struktur, där flera befaras vara lika hälsoskadliga som bisfenol A.

9.2 Hormonstörande ämnen

Hormonstörande ämnen är en grupp ämnen som kan ha stor påverkan på kroppens hormonsystem redan vid mycket låga doser. De kan exempelvis bidra till utveckling av cancer, påverka ämnesomsättning och förmågan att få barn. Det finns många

¹⁰ Kemikalieinspektionen. (2022). Om kemikalieinspektionens prio-verktyg och kriterier för utfasningsämnen och prioriterade riskminskningsämnen. Hämtad 2022-10-28 från <https://www.kemi.se/prioguiden/start/prios-kriterier-for-utfasningsamnen-och-prioriterade-riskminskningsamnen>

¹¹ The Danish Environmental Protection Agency (on behalf of all participating national authorities). (2022). Endocrine Disruptor List (List över Hormonstörande ämnen). Hämtad 2022-10-28 från <https://edlists.org/the-ed-lists>

hormonstörande ämnes såsom PCB, DDT, kadmium och dioxin som bildas vid ofullständig förbränning, se även tabell 1.

EU-gemensamma kriterier för hormonstörande ämnen har tagits fram. Det finns en lista över hormonstörande ämnen som Lunds kommun utgår ifrån: Endocrine Disruptor List, där framgår även ämnenas legala status och bakom listan står den danska Miljöstyrelsen, Kemikalieinspektionen och flera andra kemikaliemyndigheter i Europa.

Tabell 1: Exempel på hormonstörande ämnen eller grupper

Ämne eller grupp	Användning	Förekomst
Bisfenol A med flera andra bisfenoler (som är misstänkt hormonstörande).	Används vid framställning av polykarbonat och epoxiplaster samt som hårdgörare i andra plaster.	Skålar och bringare (köksmaterial) Kvitton Konservburkar Rör som används i byggbranschen med mera.
Ftalater	Mjukgörare i plaster.	Bollar Konstläder Plastgolv Elsaddar Plasttryck på kläder med mera.
Polybromerade difenyletrar (PBDE).	Tillsätts i brännbara material för att minska spridningen av en brand, så kallade flamskyddsmedel.	Textilier och plaster Möbler Gummikablar och elektronik Fordon med mera.

9.3 Högfluorerade ämnen eller PFAS

Högfluorerade ämnen (PFAS) är en stor grupp ytaktiva ämnen med egenskaper som vatten-, fett- och smutsavvisande, värmetåliga och filmbildande. Detta gör dem användbara i en rad varor och kemiska produkter. De kan finnas exempelvis i impregnerade textilier och papper, rengöringsmedel, brandsläckningsskum och skidvalla men också i produkter som används inom industrin. Detta gör att PFAS också sprids via alla dessa produkter. Användningen ökar enligt en kartläggning KEMI gjorde 2015¹².

PFAS innehar egenskaper som gör spridningen av dem problematisk, såsom att de är extremt svårnedbrytbara (persistenta) och många av dem anrikas i levande organismer (bioackumuleras) samt är dokumenterat giftiga (toxiska). Det verkar som att ju längre

¹² Kemikalieinspektionen. (2015). *Rapport 6/15 – Förekomst och användning av högfluorerade ämnen och alternativ*. Sundbyberg. Kemikalieinspektionen.

högfluorerad kolkedja desto större risk för toxicitet och bioackumulering. Höga halter har visat sig påverka fettmetabolismen, immunförsvaret, reproduktionsförmågan och gett leverskador i studier utförda på djur¹³.

9.4 Hållbar plastanvändning

För att få ett effektivare arbete har det strategiska arbetet för hållbar plastanvändning integrerats i den nya kemikalieplanen. Enligt Naturvårdsverket, som är nationell samordnare i arbetet för hållbar plastanvändning, innebär hållbar plastanvändning att plast används på rätt sätt och på rätt plats, i resurs- och klimateffektiva, giftfria och cirkulära flöden med försumbart läckage. Detta behövs eftersom plast kan innebära spridning av farliga ämnen, nedskräpning och utsläpp av fossila växthusgaser. Mellan åren 2010 och 2017 ökade plastanvändningen med 300 000 ton per år i Sverige¹⁴. Största delen av plastavfallet går till förbränning och endast en liten del materialåtervinns. Att använda och hantera plast på rätt sätt kan bidra till kostnadsbesparingar samt minskande klimatutsläpp.

För att nå en hållbar plastanvändning menar Naturvårdsverket att:

- Plast ska inte förbrukas i onödan.
- Plast ska vara tillverkad av råvaror med låg miljöbelastning.
- Plast ska materialåtervinnas.
- Plast ska vara fri från farliga ämnen.
- Plast ska inte hamna i naturen och skada människor, djur eller natur.

Kommuner har en viktig roll i omställningen och kan påverka brett i arbetet till en mer hållbar plastanvändning. Enligt Naturvårdsverket kan kommuner bidra genom att använda plast smartare, efterfråga hållbara produkter, skapa förutsättningar för cirkulära plastflöden och förebygga läckage av plast till miljön.

9.5 Mikroplaster

Mikroplast är ett samlingsnamn för små plastfragment, mellan 1 nanometer och 5 millimeter. Det finns primära och sekundära källor till mikroplast. Primära källor är den plast som tillverkas som små pellets eller korn för industrin, gummigranulat som används på en del konstgräsplaner och i gummiasfalt samt som tillsätts i kosmetiska produkter. Sekundära källor bildas oavsiktligt vid slitage och nedbrytning av olika plast- och gummiföremål, vilket också inkluderar skräp som hamnat i naturen.

---

¹³ Kemikalieinspektionen. (2022). Om högfluorerade ämnen, PFAS. Hämtad 2022-09-15 från <https://www.kemi.se/kemiska-amnen-och-material/hogfluorerade-amnen---pfas>

¹⁴ Naturvårdsverket. (2022). Om plastavfall. Hämtad 2022-10-28 från <https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/avfall/avfallslag/plastavfall/>

Tabell 2: En översikt över källor till mikroplast.

	Primär mikroplast	Sekundär mikroplast
Utsläppskällor	Industriell produktion och hantering av primärplast. Hygienprodukter och kosmetika. Gummigranulat på konstgräsplaner och före härdning av gummiastfalt.	Väg- och däckslitage Konstgräsplaner och härdad gummiastfalt. Nedskräpning Båtbottenfärg Textiltvätt av syntetfiber.

De största delarna av mikroplast hamnar i dagvattnet som leds ut till haven. Mikroplasterna misstas för föda och kan dra till sig kemikalier och därmed utveckla miljö- och hälsofarliga egenskaper. Forskning visar att mikroplaster även finns i slam från reningsverk.¹⁵ Mikroplast påverkar markfaunan negativt. När plasten bryts ner till nanostorlek och förekommer i markvätskan kan den tas upp av grödor och föras vidare till livsmedel.

Arbetet för att minska mikroplaster är därför en viktig del i Lunds kommuns miljöarbete, och mikroplaster ska jämföras med andra oönskade kemikalier.

9.6 Nanomaterial

Ett annat material som är aktuellt är nanomaterial. Allt fler produkter innehåller nanopartiklar, vilket medför en del betänkligheter. Nanomaterial eller nanopartiklar är ett samlingsnamn för mycket små partiklar. Kemikalieinspektionen definierar nanomaterial som 1–100 nanometer i minst en dimension. En nanometer är en miljondels millimeter. Nanomaterial framställs för att man vill utnyttja dess speciella egenskaper och de används i många olika typer av produkter såsom färg, kosmetika, textilier, sportredskap och elektroniska produkter. Nanopartiklar uppkommer också vid nedbrytning av plast och mikroplast.

De speciella egenskaper som ett nanomaterial har kan innebära ökade risker för människor och miljö. Inte bara de tekniska egenskaperna, utan även de farliga egenskaperna kan förändras. Nanomaterial kan tas upp, spridas och verka i kroppen och i miljön på annat sätt än ämnena i sin normala storlek.

Riskerna med nanomaterial behöver utredas vidare och Lunds kommun behöver följa utvecklingen och lagstiftningen på området. När det gäller nanomaterial är kunskapen ännu mycket liten och därför bör nanomaterial hanteras i enlighet med försiktighetsprincipen.

¹⁵ Svenskt Vatten, Mikroplaster – Källor och uppströmsarbete samt möjligheter till rening vid kommunala reningsverk. (2016). Hämtad 2023-04-18 från <https://www.svenskvatten.se/globalassets/avlopp-och-miljo/uppstromsarbete-och-kretslopp/mikroplaster-i-miljon/mikroplaster-kallor-uppstromsarbete-och-reningsteknik-vid-kommunala-reningsverk.pdf>

9.7 Hållbar utveckling/giftfria kretslopp

Åtgärderna i kemikalieplanen verkar också för att uppnå giftfria kretslopp. I förlängningen är giftfria kretslopp kopplat till en hållbar utveckling och vidare till problemen som finns med det konsumtionssamhälle vi har idag. Lunds kommun har tagit fram en "konsumtionstrappa" som kan fungera som ett verktyg att använda vid inköp till olika verksamheter.

Figur 2: Lunds kommun har tagit fram verktyget "Konsumtionstrappan" som kan användas som hjälp för olika verksamhet vid inköp.

Det finns likheter med den välkända avfallstrappan. Det är meningen att "konsumtionstrappan" ska främja eftertanke innan inköp och även att inget inköp sker. Vid minskad konsumtion minskar även kemikaliepåverkan, då det påverkar behovet av produktion och resursåtgång.

10 Mål och uppföljning

Kemikalieplanen syftar till att skapa en bättre miljö kvalitet och bidra till att nå existerande globala, nationella, regionala och kommunala mål.

10.1 LundaEko och program för social hållbarhet

Kemikalieplanen syftar till att nå Lunds kommuns hållbarhetspolicy och mål i LundaEko. Målen som är centrala för kemikalieplanen är inom prioriterat område 2 i LundaEko "Miljö- och hälsofarliga ämnen". Åtgärder i LundaKem kan vara kopplade till flera mål också inom andra prioriterade områden i LundaEko.

Det finns också ett gällande delmål i Lunds kommuns program för social hållbarhet 2020–2030 under det prioriterade området 5. Boende och närmiljö, delmål 5.6.

10.2 Nationella mål

Generationsmålet och dess utgångspunkt att förutsättningarna för att nå lösningar på miljöproblemen inom en generation ska vara en drivande faktor för kemikalieplanen.

"Det övergripande målet för miljöpolitiken är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta, utan att orsaka ökade miljö- och hälsoproblem utanför Sveriges gränser." Generationsmålet

Åtgärderna i planen ska verka för att nå det nationella miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö som syftar till att minska kemikalier i samhället.

10.3 Internationella mål

"Förekomsten av ämnen i miljön som har skapats i eller utvunnits av samhället ska inte hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden. Halterna av naturfrämmande ämnen är nära noll och deras påverkan på människors hälsa och ekosystemen är försumbar. Halterna av naturligt förekommande ämnen är nära bakgrunds nivåerna." Miljö kvalitetsmålet Giftfri miljö

Giftfri miljö kan kopplas till många av FN:s globala utvecklingsmål och utvecklingsagendan Agenda 2030. Nedan ses utvecklingsmålen som har pekats ut av Kemikalieinspektionen som kopplade till "Giftfri miljö".

10.4 Aktiviteter och uppföljning

Varje övergripande åtgärd har olika möjliga aktiviteter, planerade aktiviteter ska framgå i nämndernas verksamhetsplaner. Ansvarig nämnd har särskilt ansvar för att aktiviteterna planeras för. Uppföljning av LundaKem och arbetet kopplat till den görs årligen av miljönämnden.

Uppföljning av de olika kommunala miljömålen görs årligen av kommunen. Denna uppföljning kan sedan användas som ett av kriterierna för att välja områden för olika informationsinsatser under nästföljande år.

11 Revision och framtid

LundaKem har samma giltighetstid som LundaEko, det vill säga till och med 2030. Den kan revideras vid behov i samband med aktualisering av LundaEko 2027. LundaKems bilaga 1 ses över årligen avseende aktiviteter kopplade till åtgärderna vilket ger möjlighet till nya idéer och förslag på aktiviteter för att säkerställa att kommunens arbete kring kemikalier drivs framåt.

I eventuella kommande versioner av LundaKem tas Kemikalieinspektionens uppföljning av det nationella miljö kvalitetsmålet Giftfri Miljö och eventuellt regionalt arbete i beaktan för framtagande av åtgärder för att driva arbetet framåt på ett enhetligt sätt.

12 Avgränsningar och kopplingar till andra dokument och planer

Kemikalieplanen har en naturlig koppling till befintliga mål och styrande dokument från internationella mål till kommunens hållbarhetspolicy, LundaEko och program för social hållbarhet. Planen avgränsas på ett sätt till de områden som kommunen har rådighet över, men informationsinsatser kan riktas till medborgare i hela Lunds kommun. Andra organisationer och bolag bjuds in till samarbeten när det är tillämpligt och är välkomna att använda kemikalieplanen i sitt kemikaliearbete. Lunds kommun har också en viktig uppgift att påverka genom informationsinsatser och ingå i samarbeten för att lyfta frågan på regional och nationell nivå.

Det finns arbete som utförs via andra kommunala styrdokument eller regionala program som förorenad mark, luftföroreningar, dagvatten, vatten och avlopp, spridning av slam, avfall och ekologisk mat.

13 Lagstiftning

Lagstiftningen som reglerar varor och kemiska produkter ändras och uppdateras med tiden, vilket sker långsamt i jämförelse med kemikalieindustrins utveckling. Lunds kommun vill genom kemikalieplanen sätta högre krav och på det sättet försöka ligga steget före lagstiftningen. Kemikalieplanen ska även kunna vägleda kommunen i vilka områden som är prioriterade för att uppnå störst effekt. Kommunens uppgift är även att öka kunskapen om kemikalier hos invånare och verksamhetsutövare inom kommunen.

13.1 EU-lagstiftning

Kemikalier regleras huvudsakligen genom EU-förordningar, exempelvis Reach ((EG) nr 1907/2006) som är den mest omfattande kemikalielagstiftningen i världen och gäller över svensk lag. Tillverkare och importörer ansvarar för att de ämnen som tillverkas, släpps in och används på den europeiska marknaden, inte ska ha skadliga effekter på människors hälsa och miljön, enligt Reach.

Enligt artikel 33 i Reach-förordning (EU) nr 1907/2006 har konsumenten rätt till information om en vara innehåller något av ämnena på EU:s lista över särskilt farliga ämnen, den så kallade kandidatförteckningen. Återförsäljaren ska kunna tala om ifall den innehåller något särskilt farligt ämne och i så fall vilket. Det ska ske utan kostnad och inom 45 dagar från det att informationen efterfrågas. Återförsäljaren ska få samma information om varan från tillverkaren eller importören vid leverans.

Nedan följer ett urval av andra EU-förordningar och direktiv, som är aktuella idag, inom kemikalieområdet och som har anknytning till hållbar plastanvändning:

- *Leksaksdirektivet (2009/48/EG) – det mest omfattande regelverket för leksaker*
- *RoHS-direktivet (2011/65/EU) - elektrisk och elektronisk utrustning*
- *Biocid-förordningen (EU) 528/2012*
- *Förordning för tvätt- och rengöringsmedel (EG) nr 648/2004*
- *POPs-förordningen (EG) nr 850/2004 – reglerar användning av vissa långlivade organiska föreningar i både kemiska produkter och varor*
- *CLP-förordningen (EG) nr 1272/2008*
- *Förpackningsdirektivet (94/62/EG)*
- *Batteridirektivet (2006/66/EG)*
- *Engångsplastdirektivet (EU) 2019/904*

Många produkter måste vara CE-märkta för att få säljas i EES-området (EU, Island, Lichtenstein och Norge), gäller produkter både importerade och tillverkade inom EES. Märkningen visar att produkten uppfyller EU:s normer för säkerhet, hälsa och miljöskydd.

13.2 Svensk lagstiftning

Svensk lag som miljöbalken och arbetsmiljölagen, med underställda lagar och förordningar, förhåller sig till och kompletterar EU-lagstiftningen. Exempel på detta är miljöbalkens allmänna hänsynsregler – kunskapskravet, försiktighets- och produktvalsprincipen, som gäller för verksamhetsutövare. Produktvalsprincipen innebär exempelvis skyldighet att undvika att använda eller sälja sådana kemiska produkter eller biotekniska organismer som kan befaras medföra risker för människors hälsa eller miljön, i de fall de kan ersättas med produkter som anses vara mindre farliga. Lagstiftningen är komplex men inte tillräcklig för att nå det nationella miljömålet giftfri miljö. Dessutom finns brister i efterlevnaden och den kunskap som behövs. Andra styrmedel och åtgärder är därmed viktiga.

Flera förordningar och föreskrifter, meddelade med stöd av miljöbalken, reglerar kemikalier direkt eller indirekt och innehåller ofta regler som bara gäller i Sverige. Exempel är förordning om farliga ämnen i elektrisk och elektronisk utrustning (2012:861), om kosmetiska produkter (2013:413), förordning (2021:1002) om nedskräpningsavgifter och om verksamhetsutövares egenkontroll (1998:901).

Försiktighetsprincipen från miljöbalken bör vara i fokus vid arbetet med åtgärderna i kemikalieplanen.

